

TBMM
HALKLARIN EŞİTLİK VE DEMOKRASİ PARTİSİ
GRUP BAŞKANLIĞI

Sayı : 12625

Tarih : 02.07.2025

10/2898

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

1990'lı yıllarda zorla boşaltılan köylerle ilgili yaşanan mağduriyetlerin giderilmesi, geri dönüşlerin önündeki yapısal ve güvenlik temelli sorunların tespiti ile çözüm yollarının belirlenmesi amacıyla Anayasa'nın 98. ve TBMM İçtüzüğü'nün 104. ve 105. maddeleri uyarınca Meclis Araştırması açılması için gereğini arz ve teklif ederim.

152059

Kamuran TANHAN

Mardin Milletvekili

GEREKÇE ÖZETİ

1990'lı yıllarda Türkiye'nin doğu ve güneydoğu bölgelerinde, güvenlikçi politikalar gerekçesiyle çok sayıda köy ve mezra yakılarak boşaltılmış, yüz binlerce insan zorla yerinden edilmiştir. Bu süreç, sadece demografik bir değişimi değil, aynı zamanda bölgenin ekonomik, sosyal ve kültürel yapısında derin yaralar açmıştır. Bunun yanı sıra köy yakmalar ve zorunlu göç olgusu, söz konusu yerlerin hafızasını, doğayla kurulan tarihsel ilişkisini ve kolektif yaşamın örülü biçimlerini yerle bir etmiştir.

Yaşam alanlarından kopartılan insanlar, herhangi bir yer gösterilmeksizin sahipsiz bir biçimde bölgedeki ve bölge dışındaki kent merkezlerine göç etmek zorunda bırakılmışlardır. Barınma, iş, sağlık ve eğitim gibi temel hizmetlerden yoksun kalan, üretim ve yaşam alanlarından kopartılarak temel hak ve özgürlüklerinden yoksunlaştırılan bu insanlar yoksulluk sınırı altında yaşamaya mahkum edilmişlerdir. Parçalanmış aileler gittikleri yeni yerleşim alanlarında kimliklerinden ötürü saldırıya maruz kalmışlardır.

1990'lı yıllarda boşaltılan yerleşim birimlerinden göç etmek zorunda kalan mağdurların önüne çeşitli zorluklar çıkarılmış, zorla yerinden edilen bu yurttaşların büyük bir kısmı hâlâ köy ve/veya mezralarına geri dönememiştir. Dönüşü başarıları ise güvenlik, altyapı eksikliği, mayınlı araziler, özel güvenlik bölgeleri ve mülkiyet sorunları gibi çok sayıda engelle karşılaşmaktadır.

Bu bağlamda, köylere geri dönüşün önündeki engellerin tespiti ve ortadan kaldırılması; yerinden edilen yurttaşların güvenli ve onurlu bir biçimde köylerine dönebilmeleri için gerekli yasal, idari ve sosyal politikaların geliştirilmesi elzemdir. Sürecin sağlıklı yürütülebilmesi için aşağıdaki hususların ayrıntılı biçimde incelenmesi gerekmektedir:

- Zorunlu göç sonucu boşaltılan köylerin sayısı ve zorunlu göçten etkilenen nüfusun mağduriyetlerinin boyutu,
- Geri dönüş sürecinde güvenlik, altyapı, ekonomik destek ve sosyal uyum gibi temel ihtiyaçların durumu,
- Koruculuk sisteminin mevcut rolü, bölgedeki etkileri ve bu yapının barışçıl bir çözüm süreciyle ilişkisinin değerlendirilmesi,
- Mayınlı alanların tespiti, temizliği ve bu konuda ulusal ve uluslararası iş birliklerinin etkinliği,

• Özel güvenlik bölgelerinin geri dönüşlere etkisi ve bu alanların sivilleştirilmesi için atılması gereken adımlar.

Toplumsal barışın inşası ve hak temelli bir uzlaş zemininin geliştirilip güçlendirilmesi için geri dönüş süreci yalnızca fiziksel değil; sosyal, ekonomik ve psikolojik bir yeniden inşa olarak ele alınmalıdır. Geri dönüşün, sadece bir mekana dönüş değil; aynı zamanda kültüre, dile, hafızaya ve özgür yaşama dönüş olduğunu belirtmek gerekmektedir. Zorla yerinden etme politikalarına dair hukuki ve politik bir yüzleşme olmadan gerçek bir dönüş sürecinin başlayamayacağı kabul edilmelidir.

Kişilerin yaşam ortamlarını seçmeleri ve zorla yerlerinden edilmeden önceki yaşam ortamlarına dönmeleri, en temel hak ve özgürlükleridir. İnsan hakları bakımından, kişi ya da toplulukların yaşam ortamlarına geri dönmeleri ya da başka bir yerde yerleşmeleri "gönüllülük" esasına dayandırılmalıdır. Bu bağlamda devletin ve sivil toplumun iş birliğiyle;

- Koruculuk sisteminin aşamalı olarak kaldırılması,
- Yasaklı bölgelerin kaldırılması,
- Boşaltılan köylerin envanterinin oluşturulması,
- Boşaltılan köylerin eski isimlerinin tekrardan verilmesi,
- Köy yakmalarda ve zorla göç ettirmelerde dahli olan faillerin ortaya çıkarılması,
- Mayınlı arazilerin uluslararası standartlara uygun biçimde temizlenmesi,
- Özel askeri bölgelerin kaldırılması ya da sınırlarının daraltılması,
- Hakikatleri araştırma komisyonları, yerel şahitlik platformları gibi mekanizmaların oluşturulması,
- Mülkiyet ve tazminat sorunlarının çözülmesi,
- Bölgeye yatırım, istihdam ve hizmet götürülmesi yoluyla yaşam koşullarının iyileştirilmesi,

yönünde somut adımlar atılması, yaşamı yeniden sürekli kılacak ve yukarıdaki önerileri dikkate alacak bir uygulama hem bir sosyal yarayı tedavi edecek hem de ülke demokrasisine ve ekonomisine büyük katkı sağlayacaktır.

Yukarıda belirtilen gerekçelerle, Anayasa'nın 98'inci, İttüzüğün 104'üncü ve 105'inci Maddeleri gereğince Meclis Araştırması açılması elzemdir.

GEREKÇE

1990'lı yıllarda Türkiye'nin doğu ve güneydoğu bölgelerinde, güvenlikçi politikalar gerekçesiyle çok sayıda köy ve mezra yakılarak boşaltılmış, yüz binlerce insan zorla yerinden edilmiştir. Bu süreç, sadece demografik bir değişimi değil, aynı zamanda bölgenin ekonomik, sosyal ve kültürel yapısında derin yaralar açmıştır. Bunun yanı sıra köy yakmalar ve zorunlu göç olgusu, söz konusu yerlerin hafızasını, doğayla kurulan tarihsel ilişkisini ve kolektif yaşamın örülü biçimlerini yerle bir etmiştir.

Türkiye'nin doğu ve güneydoğu bölgelerinde 1990'lı yılların başlarında yoğunlaşan köy boşaltma ve zorla göç ettirme olgusu 1999 yılına kadar devam etmiştir. Resmi verilere göre yaklaşık 3.000 ila 4.000 arasında köy ve mezra boşaltılmış, yerleşim alanından üç milyondan fazla bir nüfus kendi iradeleri ve denetimleri dışında yaşam ortamlarını terk etmek zorunda kalmıştır. Çatışma ortamında yalnızca yerleşim alanları yakılıp boşaltılmakla kalmamış, aynı zamanda yaylalara çıkmak yasaklanmış, binlerce dönüm orman yakılmıştır. Boşaltılan, yakılan ve yıkılan yerleşim alanlarında yol, su, elektrik gibi temel altyapı olanakları da yok olmuştur. Tarlalar kullanılamaz hale gelmiş, meyve bahçeleri yok edilmiş, ağaçlar kesilmiştir. Yayla yasakları hayvancılığın yok olmasına neden olmuş, boşaltılan köylerdeki arazi ve mülkler köy korucuları tarafından hem tahrip edilmiş hem de bu arazi ve mülklere el konulmuştur.

Yaşam alanlarından kopartılan insanlar, herhangi bir yer gösterilmeksizin sahipsiz bir biçimde bölgedeki ve bölge dışındaki kent merkezlerine göç etmek zorunda bırakılmışlardır. Barınma, iş, sağlık ve eğitim gibi temel hizmetlerden yoksun kalan, üretim ve yaşam alanlarından kopartılarak temel hak ve özgürlüklerinden yoksunlaştırılan bu insanlar yoksulluk sınırı altında yaşamaya mahkum edilmişlerdir. Parçalanan aileler gittikleri yeni yerleşim alanlarında kimliklerinden ötürü saldırıya maruz kalmışlardır.

1990'lı yıllarda boşaltılan yerleşim birimlerinden göç etmek zorunda kalan mağdurların önüne çeşitli zorluklar çıkarılmış, zorla yerinden edilen bu yurttaşların büyük bir kısmı hâlâ köy ve/veya mezralarına geri dönememiştir. Dönüşü başaranlar ise güvenlik, altyapı eksikliği, mayınlı araziler, özel güvenlik bölgeleri ve mülkiyet sorunları gibi çok sayıda engelle karşılaşmaktadır.

Bu bağlamda, köylere geri dönüşün önündeki engellerin tespiti ve ortadan kaldırılması; yerinden edilen yurttaşların güvenli ve onurlu bir biçimde köylerine dönebilmeleri için gerekli

yasal, idari ve sosyal politikaların geliştirilmesi elzemdir. Sürecin sağlıklı yürütülebilmesi için aşağıdaki hususların ayrıntılı biçimde incelenmesi gerekmektedir:

- Zorunlu göç sonucu boşaltılan köylerin sayısı ve zorunlu göçten etkilenen nüfusun mağduriyetlerinin boyutu,
- Geri dönüş sürecinde güvenlik, altyapı, ekonomik destek ve sosyal uyum gibi temel ihtiyaçların durumu,
- Koruculuk sisteminin mevcut rolü, bölgedeki etkileri ve bu yapının barışçıl bir çözüm süreciyle ilişkisinin değerlendirilmesi,
- Mayınlı alanların tespiti, temizliği ve bu konuda ulusal ve uluslararası iş birliklerinin etkinliği,
- Özel güvenlik bölgelerinin geri dönüşlere etkisi ve bu alanların sivilleştirilmesi için atılması gereken adımlar.

Toplumsal barışın inşası ve hak temelli bir uzlaş zemininin geliştirilip güçlendirilmesi için geri dönüş süreci yalnızca fiziksel değil; sosyal, ekonomik ve psikolojik bir yeniden inşa olarak ele alınmalıdır. Geri dönüşün, sadece bir mekana dönüş değil; aynı zamanda kültüre, dile, hafızaya ve özgür yaşama dönüş olduğunu belirtmek gerekmektedir. Zorla yerinden etme politikalarına dair hukuki ve politik bir yüzleşme olmadan gerçek bir dönüş sürecinin başlayamayacağı kabul edilmelidir.

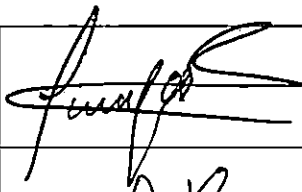
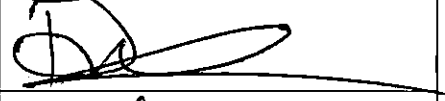
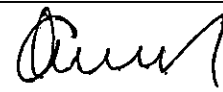
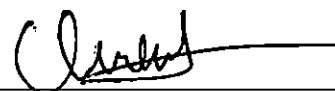
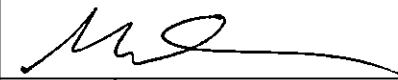
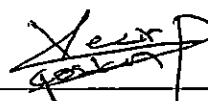
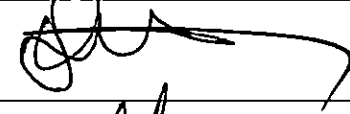
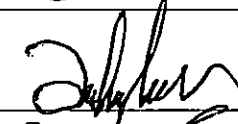
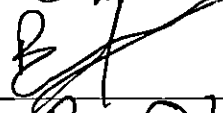
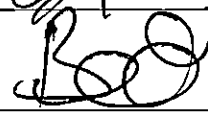
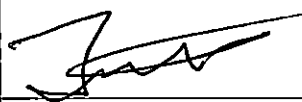
Kişilerin yaşam ortamlarını seçmeleri ve zorla yerlerinden edilmeden önceki yaşam ortamlarına dönmeleri, en temel hak ve özgürlükleridir. İnsan hakları bakımından, kişi ya da toplulukların yaşam ortamlarına geri dönmeleri ya da başka bir yerde yerleşmeleri "gönüllülük" esasına dayandırılmalıdır. Bu bağlamda devletin ve sivil toplumun iş birliğiyle;

- Koruculuk sisteminin aşamalı olarak kaldırılması,
- Yasaklı bölgelerin kaldırılması,
- Boşaltılan köylerin envanterinin oluşturulması,
- Boşaltılan köylerin eski isimlerinin tekrardan verilmesi,

- Köy yakmalarda ve zorla g    ettirmelerde dahli olan faillerin ortaya çıkarılması,
- Mayınlı arazilerin uluslararası standartlara uygun biçimde temizlenmesi,
- Özel askeri bölgelerin kaldırılması ya da sınırlarının daraltılması,
- Hakikatleri araştırma komisyonları, yerel şahitlik platformları gibi mekanizmaların oluşturulması,
- Mülkiyet ve tazminat sorunlarının    lmesi,
- Bölgeye yatırım, istihdam ve hizmet götürülmesi yoluyla yaşam koşullarının iyileştirilmesi,

yönünde somut adımlar atılması, yaşamı yeniden sürekli kılabacak ve yukarıdaki  nerileri dikkate alacak bir uygulama hem bir sosyal yarayı tedavi edecek hem de ülke demokrasisine ve ekonomisine büyük katkı sağlayacaktır. Unutulmamalıdır ki, gerçek bir barışın kurulması, temel hak ve özgürlüklere üstünlük tanıyan sağlıklı adımların atılmasıyla olanaklıdır.

Bu nedenlerle, 1990'lı yıllarda zorla boşaltılan köylerle ilgili yaşanan ma duriyetlerin giderilmesi, geri d n  lerin önündeki yapısal ve güvenlik temelli sorunların tespiti ile çözüm yollarının belirlenmesi amacıyla bir Meclis Araştırması açılması elzemdir.

1	SÜMEYYE BOZ	MUŞ	
2	AYTEN KORDU	TUNCELİ	
3	SERHAT EREN	DİYARBAKIR	
4	DİLAN KUNT AYAN	ŞANLIURFA	
5	GÜLCAN KAÇMAZ SAYYİĞİT	VAN	
6	NEVROZ UYSAL ASLAN	ŞIRNAK	
7	ÖMER FARUK GERGERLİOĞLU	KOCAELİ	
8	ADALET KAYA	DİYARBAKIR	
9	VEZİR COŞKUN PARLAK	HAKKARİ	
10	ALİ BOZAN	MERSİN	
11	SALİHE AYDENİZ	MARDİN	
12	GÜLDEREN VARLI	VAN	
13	BERİTAN GÜNEŞ ALTIN	MARDİN	
14	BERDAN ÖZTÜRK	DİYARBAKIR	
15	ZEYNEP ODUNCU KUTEVİ	BATMAN	
16	CENGİZ ÇİÇEK	İSTANBUL	
17	MEHMET KAMAÇ	DİYARBAKIR	
18	SABAHAT ERDOĞAN SARITAŞ	SİİRT	
19	GEORGE ASLAN	MARDİN	
20	MEHMET ZEKİ İRMEZ	ŞIRNAK	